

INTERFERÈNCIA I CULTURA POPULAR: LA SENSIBILITAT LINGÜÍSTICA DE CELS GOMIS¹

El folklorista Cels Gomis i Mestre (Reus, 1841 - Barcelona, 1915) va deixar palès, en la seva obra, l'interès per les diferents variants que una mateixa tradició (parèmia, rondalla, llegenda, cançó, etc.) pot presentar, segons l'informant i la seva procedència geogràfica. Gomis recull, en els seus treballs de cultura popular, un gran nombre de variants de cada tradició, procedents de fonts orals (recollides per ell mateix) i escrites. Els exemples més clars, en aquest sentit, els trobem en els treballs monogràfics dedicats a les dites i tradicions populars que fan referència a les plantes: la *Botànica popular* (Gomis 1891; 1983), als animals: la *Zoologia popular* (1910), a la lluna: *La lluna segons lo poble* (1912a) (per a l'anàlisi de les variants tenint en compte les relacions entre gèneres etnopoètics, veg. Samper Prunera 2007) i a la meteorologia i a l'agricultura: la *Meteorologia i agricultura populars* (1998). En tots aquests treballs, el folklorista reusenc presenta un extens corpus de versions catalanes que ha recollit ell mateix i les confronta amb completes referències a versions espanyoles, franceses o italianes, entre d'altres.

A diferència d'altres autors del mateix període, en el cas de les versions recollides personalment, el folklorista respecta la forma de la versió que l'informant li ha transmès (encara que no sigui la seva ni la més coneguda o estesa), tant pel que fa al seu contingut com a la seva forma. Aquesta manca de manipulació és especialment destacable en aquells casos d'interferència lingüística i és molt interessant per a l'estudi de la cultura popular, però també per a l'estudi de la història de la llengua.

Gomis treballava d'enginyer de camins als ferrocarrils i, a causa de la seva professió, va viatjar, al llarg de la seva vida, per diferents indrets de la península (Catalunya, el País Basc, Andalusia, Aragó, etc.), fet que aprofitava per reco-

1. Aquest treball forma part de la investigació del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), reconegut per la Generalitat de Catalunya (2009 SGR 644), i s'emarca en una línia d'investigació sobre literatura popular catalana que ha rebut finançament del Ministeri de Ciència i Innovació a través del projecte d'I+D: FFI 2009-08202/FILO.

llir les diferents tradicions de cada territori. En aquest sentit, resulten especialment interessants les estades del folklorista a territoris que es troben en zones de transició lingüística (especialment entre el català i l'espanyol). En aquests casos, i seguint la seva línia de treball, Gomis respecta les diferents formes lingüístiques recollides, deixant, així, el testimoni de la situació de la llengua catalana en aquests territoris durant aquest període, gràcies a les seves anotacions. Un exemple clar, i que fa referència a aspectes lèxics, és el recull de noms topogràfics que el folklorista va recollir a Mequinensa, Faió, Nonasp, Favara i Maella (Gomis 1892) (per a més detalls, veg. l'article de Luna-Batlle 2003, que reivindica la importància de la feina realitzada pel folklorista reusenc i les seves aportacions en l'àmbit lèxic). A nivell general, en tots els seus treballs, el folklorista dóna, en nota, diferents sinònims que faciliten la comprensió del text per part del lector i comenta sovint les diferències i les interferències existents entre les versions recollides en zones de contacte de llengües, així com també la seva pròpia experiència (com a parlant).

Gomis va publicar també obres de caire pedagògic que es van utilitzar, durant molts anys, com a manuals escolars. En algunes d'aquestes obres, la sensibilitat lingüística de l'escriptor també hi apareix. El cas més evident és, segurament, una gramàtica de la llengua castellana publicada l'any 1921. En l'apartat introductori, titulat «Nociones generales», l'autor distingeix entre les nocions de llengua *castellana* i llengua *espanyola* (Gomis 1921: 5-6):

Pregunta: ¿Por qué decimos *castellana* y no *española*?

Respuesta: Porque es la peculiar de Castilla y, aunque es la oficial, y se habla con más o menos pureza en la mayor parte de España, no es la única que se habla en esta nación.

Pregunta: ¿Qué otras lenguas se hablan en ella?

Respuesta: La *asturiana* o *bable*, la *vascuence*, la *castalana* y la *gallega*.

No deixa de ser significatiu el fet que, en una obra dedicada a estudiar la gramàtica de la llengua castellana, l'autor hi introdueixi aquestes notes que, tot i pertànyer a la lingüística, duen, de manera intrínseca, un marcat caràcter polític. Cal apuntar també la noció de *pureza* de la llengua segons el territori on es parla, que retrobarem més endavant.

I. CATALÀ ADULTERAT I BON CATALÀ

En el segon *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*, corresponent al 1882 (i que es publica l'any següent) hi trobem l'article «La vall de Venasch», signat per Cels Gomis i Mestre, que és el resultat de l'estada del folklorista reusenc en aquesta vall pirinenca entre desembre de 1881 i juny de 1882. Durant aquests mesos, Cels Gomis és el cap de secció del port de Benasc a Graus i també realitza els estudis del ferrocarril del mateix port de Benasc al

d'Alfacs.² Com és habitual en ell, treu profit de la seva estada en aquesta zona durant aquests mesos i redacta aquest article per a l'Associació d'Excursions Catalana, entitat de la qual formava part i amb la qual col·laborava de manera activa. «La vall de Venasch», datat entre els mesos de desembre de 1881 i gener de 1882, ens descriu la situació d'aquesta vall pirinenca i les seves característiques físiques, així com la fauna i la flora típiques de la zona, la seva geologia, la història i les seves tradicions més destacades (veg., en aquest sentit, Samper Prunera 2009). La sensibilitat lingüística del folklorista, fruit de l'observació i de la seva preocupació per la llengua, aflora també en aquestes pàgines i la llengua també hi té cabuda en aquesta descripció de la vall (Gomis 1883: 106):

Lo llenguatge comú dels habitants de tots los pobles de aquesta vall es lo català adulterat en moltas de sas terminacions y barrejat ab algunas paraulas castellanas ó francesas. Aixís, per exemple, diuhen: *¿Qui te ho ha dito? Este matino fá molto fredo. Lo mosset se ha feto mal abaixo. Hi ha moltos gelos y los matxets glissen. Jo no fago res. Non viengas, que non te grito. Mia nina ha una monoca. Porta la forrolla, etc., etc.*

La situació de la vall de Benasc és un clar exemple de territori fronterer (geogràficament i també lingüísticament), fet que es reflecteix en les formes lingüístiques utilitzades pels seus habitants i que sorprenen Cels Gomis, motiu pel qual les anota. Ens trobem a les beceroles de l'interès per l'observació dels parlars, fet que encetarà un nou període de la lingüística catalana (veg. Luna-Batlle 2003: 513-517). Cels Gomis mostra sempre un interès per les varietats dialectals en què recull les tradicions, la qual cosa ens aporta valuoses dades sobre l'estat de la llengua catalana en aquests territoris fronterers durant aquests anys. El folklorista es limita a recollir les formes que creu més interessants, sense entrar en exhaustius estudis comparatistes ni en anàlisis dialectològiques. Tot i això, mostra sempre un gran interès per la llengua parlada en aquestes zones de transició, encara que el seu punt de vista no sigui, en aquest cas, gaire científic. La seva actitud davant d'aquestes formes dialectals és la del parlant que observa i compara la realitat amb la seva pròpia experiència. És per això que, en aquest cas, considera aquestes formes d'una zona de transició pròpies del «català adulterat».

Gomis no s'atura, però, en aquesta observació, i va més enllà. A continuació, justifica l'adscripció d'aquestes formes lingüístiques «adulterades» a la

2. Tenim documentada l'estada del folklorista a la vall de Benasc durant aquest període. A la pàgina 284 de la «Secció de Notícies» del *Bulletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, núm. 39 (desembre 1881), s'informa que, el dia 5 de desembre, Cels Gomis i Mestre surt de la ciutat de Barcelona per anar a Benasc, com a director d'una de les seccions d'estudis del ferrocarril. A més, a l'Arxiu Històric Municipal de Reus, es conserva un diari parcial que descriu el trajecte entre Monsó i Benasc (*De Monsó a Benasc. Notas de viatge*) (registre 001/14), datat l'any 1881, en què trobem descripcions arquitectòniques, geogràfiques, de creences i costums d'aquesta zona. Per a més informació sobre el fons personal de Cels Gomis dipositat en aquest arxiu, veg. Puyol (2003).

llengua catalana i ho fa utilitzant la documentació que ha pogut consultar en aquests territoris (1883: 106-107):

Mes es induptable que antiguament parlaven un catalá tant castís com lo de la provincia de Lleyda. [...] Al assegurar que aquí s'parlava un català com lo nostre, me fundó no sols en lo document citat³ y en lo llenguatge comú de avuy, sino també en documents oficials relatius al comtat de Ribagorz redactats en bon catalá, que he tingut la sort de trobar entre los papers de familia de D. Cristófol de Bardaxí, de Graus, qui ab una amabilitat sens igual los posá á ma disposició pera que prengües quantas notas cregués convenient.

D'aquestes paraules de Gomis destaca la categorització de «bon català», referint-se a la llengua parlada que ell considera com a model, en contraposició al «català adulterat». D'aquesta manera, obtenim una distinció entre la varietat considerada estàndard i la varietat dialectal d'una zona fronterera des del punt de vista d'un parlant de l'època interessat en la llengua catalana i en les seves varietats. Aquest article sobre la vall de Benasc tindrà una segona part (Gomis 1889), molt més centrada en les descripcions des d'un punt de vista excursionista que no pas lingüístic o folklòric.

II. CATALÀ O CASTELLÀ?

El mes de desembre de 1885, Cels Gomis es troba en terres ebrenques, concretament a Tortosa i a Cardó, molt probablement per qüestions laborals.⁴ Com ja havia fet amb motiu de la seva estada a la vall de Benasc (i com farà de manera habitual al llarg de la seva vida), el folklorista redacta un article per al *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana* que descriu el trajecte comprès entre Tortosa i Cardó. Aquest article, tot i estar redactat a finals de 1885, no es publicarà fins cinc anys més tard (Gomis 1890). En la descripció del recorregut entre aquests dos punts, Gomis anota que li ha cridat l'atenció la diferència de vestits i costums dels habitants d'aquesta zona comparats amb els d'altres zones catalanes (Gomis 1890: 203). Aquesta diferència serà un dels punts interessants d'aquest article i abraçarà també aspectes lingüístics: «Llur llenguatge es molt diferent del català de nostras demés encontradas, mes no me n'ocuparé per ser tasca que s'es reservada mon consoci y amich En Ramon Arabia» (Gomis 1890: 204).

Gomis fa referència al «Vocabulari y notas folk-lóricas recollidas en Tortosa y la Ribera d'Ebro» publicat per Ramon Arabia i Solanas dins la *Miscelánea Folk-lórica* de l'Associació d'Excursions Catalana (Almirall et alii 1887: 161-

3. Una escriptura «feta devant lo notari de Venasch en 1478 per representants de aquell poble y del de Sahun sobre pasturatjes, que está redactada en catalá del més pur que s'coneix» (Gomis 1883: 106).

4. Arxiu Històric Municipal de Reus, registre 041. Conté anotacions de l'anada a Cardó.

182).⁵ Tot i la manca d'informació lèxica proporcionada per Gomis en aquest article per aquests motius, «De Tortosa a Cardó» ens proporciona una valuosa informació lingüística que fa referència a aspectes sociolingüístics. El folklorista s'interessa per les cançons d'aquesta zona. A més de recollir-ne un bon nombre, també aporta informacions contextuals molt interessants. D'entrada, ens contextualitza aquestes cançons: «Lo cant peculiar d'aquestos pobles es la jota y cantan més en castellá que en català, fins quan se refereixen á localitats purament catalanas» (Gomis 1890: 205).

Aquest fet dificulta la tasca del folklorista, que pretén recollir versions catalanes d'aquestes cançons. Tot i això, hi haurà un factor que l'afavorirà, que no serà altre que la seva estada en aquestes terres, que l'acostarà als seus habitants i li facilitarà el treball de camp:⁶ «De manera que es molt difícil lo recullirhi corrandas ó follías catalanas; mes malgrat aquesta dificultat, gracias á ma llarga permanencia en la encontrada, encara he pogut arreplegar les següents» (Gomis 1890: 206).

A continuació, i després d'anotar 21 cançons recollides en català, Gomis reprèn l'explicació de l'excursió a Cardó. Durant aquest trajecte l'acompanya un noi de la zona, a qui el folklorista no s'està de demanar-li també cançons. Gomis (1890: 209) anota la conversa, que reproduïx tot seguit per la seva importància des d'un punt de vista sociolingüístic:

Sort he tingut, pera no aburrirme en aquestas duas horas de marcha, del mosset que m'acompanyava! Era aquest un xicot de quinze á setze anys que may parava de cantar: darrera d'una cansó l'altra, mes casi totas castellananas.

—Qué no n'sabs cap de catalana? li dich.

—Qué no ho son las que canto? m'respon.

—No, home, son castellananas.

—Dos ara n'hi cantaré una en català.

Y canta:

Si no fuera por tirar
me marcharía á los barcos;
pero si voy y no tiro
no me darán ningún cuarto.

5. Aquesta miscel·lània (el quart volum de la «Biblioteca Popular» de la secció de Folklore de l'Associació d'Excursions Catalana) té una gran importància, en el sentit que representa la primera obra conjunta realitzada amb la intenció de dur a terme una recerca sistemàtica a Catalunya (Prats et alii 1982: 36-41). Tot i no aconseguir l'objectiu desitjat, és el primer intent seriós de dotar d'una estructura i una sistematització l'estudi del folklore, per part de la secció de Folklore d'aquesta entitat. La gènesi d'aquesta miscel·lània es remunta al mes de juliol de 1886, data en què «lo Consell del Folklore Català» adreça una circular al seus socis delegats i a altres persones afins amb la intenció de recollir determinades informacions folklòriques i lexicogràfiques que s'especifiquen en un interrogatori adjunt (Almirall et alii 1887: 132). El resultat d'aquesta circular és força pobre, ja que només es reben quatre respostes. La *Miscel·lània* es completa amb set articles més, un d'ells de Cels Gomis.

6. Com se sap, en el treball de camp és bàsic aconseguir la confiança dels informants per obtenir la informació que es demana de la manera més directa possible i acostada al seu context original. Gomis n'és molt conscient i ell mateix així ho explica en un treball teòric sobre la recollida de la literatura oral popular (Gomis 1884: 244; 1912b: 82).

—Pero, home, li dich, aquesta es tan castellana com las altres.

—¡Guay! nantres las cantén aixís. A veure aquesta si será de las que vosté vol:

Debajo de *tis* enaguas

llevas el *hierro-carril*...

—No, home, no: sembla mentida que no sápigas distingir lo castellá de lo catalá. Las vull pe'l estil d'aquesta:

Marieta, cistellera,
tú que n'sabs de fer cistells...

—¡Ah, ja!

Y llavoras comensá á cantarne de realment catalanas, mes no sense barrejarn'hi de quan en quan alguna de castellana.

Més enllà de l'interès per les versions catalanes de les cançons, aquest fragment ens serveix d'exemple, d'una banda, del treball de camp dut a terme pel folklorista. Davant el fet de no obtenir la resposta esperada (cançons en català, en aquest cas), Gomis recorre a un exemple que ha de permetre al seu informant saber què li està demanant. D'aquesta manera, el folklorista obté (no sense dificultats) allò que buscava. Per altra banda, aquesta conversa és un clar exemple de la no distinció entre dues llengües (català i castellà) en un context determinat, com són un tipus de cançons que utilitzen habitualment una llengua concreta com a mitjà d'expressió. La sorpresa de Gomis davant el descobriment de l'informant, que creu cantar en català quan ho fa en castellà, contrasta precisament amb la naturalitat d'aquest segon, que utilitza de manera natural la llengua que creu més convenient en cada cas.

III. CATALÀ BORD

L'any 1902, amb motiu de les festes jubilar celebrades per commemorar el 25è aniversari de la fundació del Centre Excursionista de Catalunya, Cels Gomis dóna una conferència sobre «L'excursionisme i el folklore». Es tracta d'una breu aportació teòrica al tema, que complementa, en aquest sentit, els articles d'aquest mateix tipus presentats pel folklorista com són la «Lliteratura oral catalana» (Gomis 1884) i la seva ampliació, «Folklore català» (Gomis 1912b). En aquesta conferència (publicada posteriorment al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, veg. Gomis 1902) Gomis parla de la «fugida» de les tradicions de les grans ciutats (en contraposició amb els pobles) i de les dificultats amb les quals topa el folklorista que pretén recollir-les. En aquest sentit, hi té un paper important la immigració, que afecta no només les tradicions i costums locals, sinó també la seva llengua (1902: 47):

La continua immigració de forasters fa que no hi hagi en les grans viles un poble típic, sinó una barreja de pobles que poch a poch se compenetren y acaben per formar un poble mestic que corromp la llengua y les costums locals. Y la prova és que aon

pitjor se parla la llengua d'un país és en els grans centres de població. Quina diferència entre'l francès que's parla a la Touraine y el que's parla a París! Quant més pur y castig no és el castellà que's parla a Valladolid o a Salamanca que'l que s'usa a Madrid!

Veiem aquí un clar ressò de l'esperit romàntic que cercava l'ànima del poble en aquelles manifestacions populars pures que encara no havien estat corrompudes per la barreja amb les d'altres pobles. En el cas de la llengua, i seguint aquest mateix esperit romàntic, el folklorista reivindica la puresa de la llengua que encara es conserva en determinats llocs, que no es corresponen, habitualment, amb els centres i nuclis més importants (i més poblats), que han rebut la influència més directa de l'arribada dels nousvinguts. Gomis (1902: 47) se centra en el cas que coneix personalment i que ens interessa de manera especial, el català i, en aquest cas, el català de la capital:

Y què direm del català que's parla a Barcelona? Lo que aquí's parla y s'hi escriu és un català bord, barreja de català y castellà, y encara hi ha qui hi barreja ademés paraules del francès pera que hi hagi una mica de tot; qui més qui menys, tot-hom hi parla en *municipal*, y fins s'hi escriuen els diaris que més s'alaben de voler conservar la puresa de la nostra llengua. Y lo que hi passa ab el llenguatge hi passa encara en molta més gran escala ab les tradicions: les han barrejades de tal manera que no hi ha medi de treure-n l'entrellat.

La barreja de llengües que hem vist en el cas de zones de transició geogràfica i lingüística també és present als grans centres, tot i que per causes diferents. Gomis introdueix el concepte de *català bord* per a referir-se a la variant parlada per la població de la capital catalana per influència de llengües veïnes com el castellà i, fins i tot, el francès. Aquesta influència sobre la llengua parlada no obeeix tant a qüestions geogràfiques de proximitat, sinó que hi podem veure més aviat qüestions de prestigi social. D'aquí l'ús per part del folklorista del terme *municipal*. La interferència lingüística també es pot traslladar a l'àmbit de la literatura popular. De fet, el folklorista creu que és en aquest darrer àmbit en què s'acusen més les relacions entre les tradicions i costums de pobles diferents i que acaben per crear-ne de noves, resultat de la fusió de les anteriors.

Existeix, doncs (i així ho manifesta Gomis), una estreta relació entre llengua i tradició. El folklorista continua l'article explicant que, a les grans ciutats, només s'hi pot trobar un tipus de folklore, les beneiteries. Gomis critica el ritme accelerat de les ciutats, així com la seva manera de viure i de veure el món. La reivindicació del poble és més que evident. És en aquestes viles, allunyades dels grans centres, on cal cercar, segons ell, les tradicions de la literatura oral. Gomis adverteix, però, dels grans canvis dels darrers quaranta anys,⁷ amb la millora de les comunicacions i la reducció de les distàncies. Tot plegat ha portat grans canvis a la societat i fa que la tasca del folklorista esdevingui

7. Recordem que ens trobem tot just a principis del segle xx.

més difícil i s'hagi de fer com més aviat millor. Com havia fet a «Literatura oral catalana» (Gomis 1884), també fa explícita la dificultat de la tasca que cal realitzar, amb relació a la desconfiança de l'informant davant del foraster, com hem vist abans:⁸ «Cal, donchs, com he dit abans, que'l folklorista cuiti a anar-hi, si vol recullir lo poch que hi queda. Y encara anant-hi li ha d'ésser molt difícil recullir-ho» (Gomis 1902: 49).

La idea que Gomis té del treball de camp, en el cas del folklore, i de la recollida d'aquest tipus de material, és moderna, fet que l'allunya de la majoria dels seus contemporanis (1902: 49):

Més no n'hi ha prou ab recullir lo d'una sola encontrada: és menester confrontar-ho ab lo que de similar hi hagi en les altres, puix de no fer-ho aixís no's coneixerien les semblances ni les diferències que pot haver-hi entre les creències, supersticions, costums y llenguatge d'unes y altres.

El folklorista reivindica tant teòricament com pràctica la importància de les variants en el treball de camp. I no només pel que fa al folklore. En el cas concret català i en relació amb la llengua, Gomis té una visió també moderna ja que creu que cal conservar cada variant lingüística tal com s'ha dit, sense retocar-la ni unificar-la en relació amb les altres o amb les que gaudeixen d'un major prestigi (1902: 49):

Dins de Catalunya mateix ab prou feines hi ha cap encontrada que no tingui alguna particularitat de llenguatge que la distingeixi de totes les demés. Per això és precís escriure lo que's recullí tal com ho diguin els que ho contin, a fi y efecte de no fer parlar a un pagès del Camp de Tarragona com a un de la Conca de Tremp, o a un de l'Empordà com si fos de la Vall de Ribes, de la Conca de Barbarà o de la Ribera d'Ebre. El principal defecte dels folkloristes catalans és posar-ho tot en barceloní, que, com he dit abans, és un català degenerat.

Aquestes línies suposen tota una declaració de principis per part del folklorista, que reivindica la importància de conservar totes les variants recollides en el treball de camp i de presentar-les, després, conservant la seva forma original, sense passar-les pel sedàs d'una única variant pel fet de gaudir de més prestigi. Aquesta filosofia de treball també la seguirà des d'un punt de vista temàtic quan presenti, en alguns dels seus treballs, variants que, pel seu to o pel seu llenguatge, s'allunyen de la tendència general, marcadament conservadora.⁹ En aquest sentit, Gomis segueix la línia encetada per Milà i Fontanals (Comas 1915: 242).

8. En aquest sentit, Gomis destaca (per la seva experiència com a tal) la figura del soci delegat, ja que aquest s'involucra en la vida del poble i pot acostar-se més als seus habitants (informants).

9. Un exemple clar el trobem en la nota que acompanya una de les cançons recollides per Gomis a l'«Aplech de cançons populars catalanes». A la cançó número xi, «Catarina», Gomis excusa el to «verd» de la cançó dient que «la he sentida cantar á noyas ben ignoscentas y de bona educació y criansa, que, seduhidas per lo alegre y agradable de la tonada, no hi trobavan la més petita malícia. Si algú n'hi troba, será perque no siga tant ignoscent com las senyoretas de qui la he apres» (Gomis et alii 1882: 509).

La sensibilitat de Cels Gomis per les variants pròpies de cada territori, pel que fa a la recollida de material que té un interès des del punt de vista folklòric, es pot fer extensible, doncs, a la vessant lingüística. El folklorista, tot i no aprofundir, en cap dels seus treballs, en la part estrictament lingüística, sí que aporta, al llarg de la seva obra, tant materials que poden ser interessants per als lingüistes (pensem, per exemple, en el lèxic) com reflexions al voltant de la barreja de llengües i de la interferència entre les modalitats de diferents indrets, ja sigui per motius de proximitat geogràfica o per influència del prestigi social. La seva experiència com a parlant és la que guia els seus raonaments, que segueixen, en línies generals, la seva pròpia filosofia aplicada també en el treball de camp. El seu és, doncs, el testimoni d'un autor interessat en la variació i el respecte per la llengua oral, tant des de l'àmbit de la cultura popular com del lingüístic, fet destacable i a tenir en compte en aquesta època de naixement de l'estudi de la cultura popular al nostre país.

EMILI SAMPER PRUNERA
Universitat Rovira i Virgili

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Almirall et alii 1887: Valentí ALMIRALL / Ramon ARABIA I SOLANAS / Carles BOSCH DE LA TRINXERIA / Josep BRÚ / Josep CORTILS I VIETA / Cels GOMIS / Francesc de Sales MASPONS I LABRÓS / Joan ROCA I CUSI / Joan SEGURA / Gaietà VIDAL I VALENCIANO, *Miscelànea Folk-lòrica*, Barcelona, Associació d'Excursions Catalana («Biblioteca Popular», IV) [1981, *Miscelànea Folk-lòrica*, reproducció facsímil amb pròleg de Josefine Roma, Barcelona, José J. de Olañeta, Editor («Arxiu de Tradicions Populars», 11)].
- Comas 1915: Ramon N. COMAS, «En Cels Gomis i Mestres», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, xxv, 246 (juliol 1915), 216-220, i *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, xxv, 247 (agost 1915), 237-246.
- Gomis 1883: Cels GOMIS, «La vall de Venasch», *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana. Any segon: 1882*, 99-120.
- 1884: Cels GOMIS, «Lliteratura oral catalana», *L'Avenç*, III, 28 (15 d'abril), 244-250.
- 1889: Cels GOMIS, «De la vall de Venasch á Graus. Notas de viatge», *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, XII, 127-132 (abril-setembre), 89-129.
- 1890: Cels GOMIS, «De Tortosa a Cardó», *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, XII, 139-144 (abril-setembre), 203-219.
- 1891: Cels GOMIS, *Botànica popular ab gran nombre de confrontacions*, Barcelona, Llibreria de D. Àlvar Verdaguer / Folklore Català / Associació d'Excursions Catalana («Biblioteca Popular», VI).
- 1892: Cels GOMIS, «Alguns noms topogràfics, propis de Mequinensa, Faió, Nonasp, Favara i Maella, pobles que formen la frontera de la llengua catalana a la província de Sagorosa», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, II, 4 (gener-març), 53-54.

- 1902: Cels GOMIS, «L'excursionisme y el folk-lore», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, XII, 85 (febrer), 46-50.
  - 1910: Cels GOMIS, *Zoologia popular catalana. Modismes, aforismes, creencias, supersticions, etc., etc. que sobre'ls animals hi ha a Catalunya, ab gran nombre de confrontacions*, Barcelona, Tipografia de L'Avenç / Biblioteca Folklòrica del Centre Excursionista de Catalunya.
  - 1912a: Cels GOMIS, *La lluna segons lo poble*, 3a ed. notablement augmentada, Barcelona, Tipografia de L'Avenç [1999, *La lluna segons lo poble*, facsímil de l'edició de 1912, Barcelona, Alta Fulla («El Calaix de Sota», 6)].
  - 1912b: Cels GOMIS, «Folklore català», *Arxiu d'Estudis del Centre Excursionista de Terrassa*, 82-89, 174-179, 191-195, 206-210.
  - 1921: Cels GOMIS, *Elementos de gramática de la lengua castellana. Escritos en vista de la última edición de la Gramática de la Real Academia Española*, Barcelona, Casa Editorial Vda. De Luis Tasso («Biblioteca de Primera Enseñanza», III).
  - 1983: Cels GOMIS, *Dites i tradicions populars referents a les plantes: segona edició ampliada i modificada de la Botànica popular de l'any 1891*, Barcelona, Montblanc-Martín / Centre Excursionista de Catalunya.
  - 1998: Cels GOMIS, *Meteorologia i agricultura populars. Recull d'aforismes, modismes, creences i supersticions referents a la meteorologia i a l'agricultura a l'entorn dels anys 1864 a 1915*, 2a ed. notablement augmentada amb gran nombre de confrontacions a cura de Cels Gomis i Serdañons, Barcelona, Alta Fulla («Arxius del Folklore Català», 3).
- Gomis et alii 1882: Cels GOMIS / VICENS PLANTADA I FONOLLEDA / JOSEP CORTILS I VIETA / FRANCESC DE SALES MASPONS I LABRÓS, «Aplech de cançons populars catalanes, recollidas per D. Cels Gomis, D. Vicens Plantada y Fonolleda y D. Joseph Cortils y Vieta, y anotadas per Don Francisco Maspons y Labrós», *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana. Any primer: 1881*, vol. II, 493-513.
- Luna-Batlle 2003: XAVIER LUNA-BATLLE, «L'excursionisme "científic" de la segona meitat del s. XIX i l'observació dels parlars», dins Jaume Guiscafrè / Antoni Picornell (ed.), *Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 513-528.
- Prats et alii 1982: LLORENÇ PRATS / DOLORS LLOPART / JOAN PRAT, *La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i institucions 1853-1981*, Barcelona, Fundació Serveis de Cultura Popular.
- Puyol 2003: Carme PUYOL, *Inventari del fons personal de Cels Gomis i Mestre*, Reus, Arxiu Municipal de Reus («Publicacions de l'Arxiu Municipal de Reus», 5).
- Samper Prunera 2007: Emili SAMPER PRUNERA, «Relacions entre gèneres etnopoètics: "L'home de la lluna"», dins Caterina Valriu / Joan Armangué (ed.), *Els gèneres etnopoètics: competència i actuació*, Dolianova, Grafica del Parteolla, 139-158.
- 2009: Emili SAMPER PRUNERA, «La vall de Benasc segons Cels Gomis: una illa entre muntanyes», dins Joan Armangué / Caterina Valriu (ed.), *Illes i insularitat en el folklore dels Països Catalans*, Dolianova, Grafica del Parteolla, 193-201.